

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પંજાબ રાજ્ય અને અન્યો.

વિરૂદ્ધ

મેસર્સ અમૃતસર બેવરેજિસ લિમિટેડ અને અન્યો.

ઓગસ્ટ ૮, ૨૦૦૬

[ન્યાયમૂર્તિશ્રી એસ. બી. સિન્હા અને ન્યાયમૂર્તિશ્રી દલવીર ભંડારી]

કાયદાનું અર્થઘટન:

કાયદાઓ – જૂના અને કઠોર કાયદાઓ – સર્જનાત્મક અર્થઘટનનો આશરો લેવો – ઠરાવ્યું, ન્યાયપાલિકા હંમેશા ટેકનોલોજીના વિકાસના સંદર્ભમાં બદલાતી પરિસ્થિતિની જરૂરિયાતનો પ્રતિસાદ આપે છે અને જ્યારે સંસદે વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રોમાં વિકાસને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદામાં સુધારો કરવાની

જરૂરિયાતનો પ્રતિસાદ ન આપ્યો હોય ત્યારે સંતુલન હાંસલ કરવા માટે તેના પોતાના વ્યાખ્યાત્મક સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરે છે.

પંજાબ સામાન્ય વેચાણ વેરો કાયદો, ૧૯૪૮;

કલમ ૧૪(૩) – પરંતુક – કેશ બુક લેજર અથવા હાર્ડ ડિસ્કમાં સમાવિષ્ટ અન્ય રજિસ્ટરના રૂપમાં પુસ્તકો અને દસ્તાવેજો – પરત – કાનૂની સ્થિતિ જણાવેલ.

પંજાબ રાજ્યના વેચાણ કરવેરા વિભાગના અધિકારીઓએ પ્રતિવાદીના પરિસરમાં દરોડા દરમિયાન કેશ બુક ખાતાવહી અથવા હાર્ડ ડિસ્કમાં રહેલા અન્ય રજિસ્ટરના રૂપમાં મોટી સંખ્યામાં પુસ્તકો અને દસ્તાવેજો જપ્ત કર્યા હતા. પંજાબ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ની કલમ ૧૪ની પેટા-કલમ ૩ હેઠળ સત્તાવાળાઓની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને દસ્તાવેજોની જમી નિર્વિવાદપણે કરવામાં આવી હતી. વેચાણવેરાના વિભાગના અધિકારીઓએ પ્રતિવાદીઓને અનેક પ્રસંગોએ હાજર રહેવા કહ્યું હતું જેથી તેઓ તેની સામગ્રીની ચકાસણી કરી શકે. પ્રતિવાદીઓ તરફથી સહકાર મળતો ન હતો જેના પરિણામે દસ્તાવેજો તે હેઠળ નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર પરત કરવામાં આવ્યા ન હતા. હાઈકોર્ટે, શાબ્દિક અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરીને અને અગાઉના ઉદાહરણને

અનુસરીને, પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપી હતી જેમાં અપીલકર્તાઓને ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં જમ કરાયેલા પુસ્તકો, હિસાબો, દસ્તાવેજો, કમ્પ્યુટર ડિસ્ક પરત કરવાનો નિર્દેશ આપતી વખતે, કોર્ટે દરેક કેસમાં રૂ.૨,૫૦૦/- નો ખર્ચ પણ લાધો હતો અને નિર્દેશ આપ્યો હતો કે ખર્ચ પુસ્તકો, હિસાબો વગેરે રોકવા માટે જવાબદાર અધિકારીઓ દ્વારા તેમના ખિસ્સામાંથી વ્યક્તિગત રીતે ચૂકવવામાં આવશે અને તે રાજ્યના તિજોરી પર બોજ રહેશે નહીં.

અપીલકર્તા દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કાયદાની કલમ ૧૪ ડિરેક્ટરી પ્રકૃતિની છે અને ફરજિયાત નથી.

અપીલને મંજૂરી આપતા, કોર્ટે ઠરાવ્યું:

૧.૧. કોર્ટે દ્વારા સર્જનાત્મક અર્થઘટનોનો આશરો લેવામાં આવ્યો હતો જેથી સદીઓ જૂની અને અદ્યતન ટેકનોલોજી વચ્ચે સંતુલન પ્રાપ્ત કરી શકાય. ટેકનોલોજીના વિકાસના સંદર્ભમાં બદલાતા સંજોગોની જરૂરિયાતને ન્યાયતંત્ર હંમેશા પ્રતિભાવ આપે છે. જ્યારે સંસદે વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં વિકાસને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદામાં સુધારો કરવાની જરૂરિયાતનો પ્રતિસાદ આપ્યો ન હોય ત્યારે તે સંતુલન હાંસલ કરવા માટે તેના પોતાના વ્યાખ્યાત્મક સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરે છે. વિવિધ સામાજિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને ભારતના બંધારણનું જે

રીતે અલગ રીતે અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું; તે જ સિદ્ધાંત કેટલાક કાયદાઓના સંદર્ભમાં લાગુ પડે છે. [૩૫૭-૭, ઇ-એફ]

લિવરપૂલ એન્ડ લંડન એસ. પી. એન્ડ આઈ એસોસિએશન લિમિટેડ વિ. એમ. વી. સી સક્સેસ આઈ અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૯ એસ. સી. સી. ૫૧૨; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. નવીન જિંદાલ અને અન્ય, [૨૦૦૪] ૨ એસસીસી ૫૧૦; જહોન વલ્લામટ્ટોમ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૧ અને કપિલા હિંગોરાની વિ. બિહાર રાજ્ય, (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૧ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૨. પ્રક્રિયાગત કાયદાઓનો અર્થ બંધારણની જેમ ચાલુ કાયદાઓ તરીકે થવો જોઈએ અને આમ, સંજોગો અનુસાર સર્જનાત્મક અર્થઘટનને મંજૂરી આપવામાં છે. વિજ્ઞાનના વિકાસને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતે વાદી અને અદાલત વચ્ચે મધ્યસ્થી તરીકે પડકારોનો સામનો કરવો પડે છે અને તેનો સામનો કરવો પડે છે.(૩૫૮-ઇ)

એસ. આઈ. એલ., ઇમ્પોર્ટ, યુએસએ વિ. એક્ઝિમ એઈઝ્સ સિલ્ક એક્સપોર્ટર્સ, બેંગ્લોર, (૧૯૯૯) ૪ એસસીસી ૫૬૭ અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ.

ડૉ. પ્રફુલ્લ બી. દેસાઈ, (૨૦૦૩) જ એસસીસી ૬૦૧ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૨.૧. કાયદાની કલમ ૧૪ની પેટા-કલમ (૩) સાથે જોડવામાં આવેલી જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રતિવાદીઓનો સક્રિય સહકાર જરૂરી હતો કારણ કે તેની શરતોમાં અધિકારી માત્ર તેની સહી અને તેની સત્તાવાર સીલ ત્યાં એક અથવા વધુ સ્થળોએ જ લગાવવાનો હકદાર ન હતો પણ વેપારીએ તેના માટે રસીદ આપવી પણ જરૂરી હતી. હાર્ડ ડિસ્કના કિસ્સામાં, ઉપરોક્ત જોગવાઈનું શાબ્દિક પાલન અશક્ય હતું. તેથી, વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિનો આશરો લેવો જરૂરી હતો. પ્રતિવાદીઓ તરફથી સહકારની ગેરહાજરીમાં પણ વેચાણવેરાના વિભાગના અધિકારીઓને ઉપરોક્ત હાર્ડ ડિસ્કની નકલો બનાવવા અથવા હાર્ડ કોપી મેળવવા અને તેમના હસ્તાક્ષર અથવા સત્તાવાર સીલને ભૌતિક સ્વરૂપમાં ગોઠવવા અને પ્રતિવાદીઓને તેની એક નકલ રજૂ કરવા માટે કંઈપણ અટકાવતું ન હતું. પરંતુકમાં નિર્ધારિત શરતોની પરિપૂર્ણતા અનિવાર્ય હોવાથી, સત્તાવાળાઓ હાર્ડ ડિસ્ક જપ્ત કરવાના સંદર્ભમાં ઉપરોક્ત પ્રક્રિયાનો આશરો લઈ શકે છે. [૩૫૯-ઈ-જી; ૩૬૦-એ]

દીવાની અપીલીય ન્યાયક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નં.૩૪૧૯/૨૦૦૬.

સી.ડબલ્યુ.પી. નં.૧૪૬૫૯,૧૪૬૬૬,૧૪૬૬૭ અને ૧૪૭૧૩/૨૦૦૩ માં ચંદીગઢ ખાતેની પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના તા.૨૧.૧૦.૨૦૦૬ ના ચુકાદાઓ અને આદેશોમાંથી.

અપીલકર્તાઓ તરફે સરૂપ સિંહ, સિનિયર એડિ.એડવોકેટ જનરલ, પંજાબ, આર.કે. પાંડે અને અરુણ કે.સિંઘા.

પ્રતિવાદીઓ તરફે વિકાસ મહાજન અને ભાસ્કર વાય. કુલકર્ણી.

અદાલતનો ચૂકાદો ન્યાયમૂર્તિશ્રી એસ.બી.સિંઘા દ્વારા આપવામાં આવ્યો. પરવાનગી આપવામાં આવી.

આ અપીલમાં પરિસ્થિતિગત ફેરફાર કેટલો સમય કાયદાકીય જોગવાઈના નવા અર્થઘટનને જન્મ આપી શકે છે તે પ્રશ્ન સામેલ છે જે તા.૨૧/૧૦/૨૦૦૩ ના રોજ ચંદીગઢ ખાતે પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા સી.ડબલ્યુ.પી.નં.૧૪૬૫૯/૨૦૦૩ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે.

પ્રતિવાદી પંજાબ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ (ટૂંકમાં "અધિનિયમ") ના અર્થમાં વેપારી છે. તેમના પરિસરમાં દરોડા પાડવામાં આવ્યા હતા અને પંજાબ રાજ્યના વેચાણવેરાના અધિકારીઓ દ્વારા મોટી સંખ્યામાં પુસ્તકો અને દસ્તાવેજો જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. દસ્તાવેજો કેશ બુક ખાતાવહી અથવા અન્ય રજિસ્ટરના સ્વરૂપમાં હતા. તેઓ હાર્ડ ડિસ્કમાં સમાયેલા હતા. દસ્તાવેજોની જમી નિર્વિવાદપણે કાયદાની કલમ ૧૪ હેઠળ સત્તાવાળાઓની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવી હતી, જેની પેટા-કલમ (૩) આ રીતે વાંચે છે:

"૧૪.પુસ્તકો, દસ્તાવેજો અને ખાતાનું નિર્માણ અને નિરીક્ષણ:

(૧) ***

(૨) ***

(૩) જો પેટા-કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ અધિકારી પાસે એવું માનવાનું વાજબી કારણ હોય કે કોઈપણ વેપારી આ કાયદા હેઠળ કર અથવા અન્ય લેણાંની જવાબદારી ટાળવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો છે અને તેની જવાબદારીની તપાસના હેતુ માટે જરૂરી કંઈપણ કોઈપણ ચોપડા, ખાતા, રજિસ્ટર અથવા દસ્તાવેજમાં મળી શકે છે, તો તે જરૂરી હોય તે રીતે આવા ચોપડા, ખાતા, રજિસ્ટર અથવા દસ્તાવેજ જપ્ત કરી શકે છે. પુસ્તક, ખાતું, નોંધણી અથવા દસ્તાવેજ જપ્ત કરનાર અધિકારી તરત જ તેની રસીદ આપશે

(એ) જમીની તારીખથી દસ દિવસના સમયગાળાની અંદર, જમી સમયે ઉપયોગમાં લેવાતા પુસ્તક, ખાતું, રજિસ્ટર અથવા દસ્તાવેજના કિસ્સામાં, અને

(બી) અન્ય કોઈ કિસ્સામાં, જમીની તારીખથી સાઠ દિવસની અંદર, તપાસ કર્યા પછી અથવા જરૂરી ગણાય તેવી નકલો અથવા તેમાંથી અંશો લીધા પછી, તે વેપારીને અથવા જેની કસ્ટડીમાંથી જમ કરવામાં આવ્યો હતો તે વ્યક્તિને પરત કરો, જો વેપારી અથવા ઉપરોક્ત વ્યક્તિ તેને પરત કરેલા ચોપડા, હિસાબ, રજિસ્ટર અથવા દસ્તાવેજ માટે લેખિતમાં રસીદ આપે. અધિકારી, ચોપડા, હિસાબ, રજિસ્ટર અથવા દસ્તાવેજ પરત કરતા પહેલા, તેના પર એક અથવા વધુ સ્થળોએ પોતાની સહીઓ અને પોતાની સત્તાવાર સીલ લગાવી શકે છે, અને આવા કિસ્સામાં વેપારીએ અથવા ઉપરોક્ત વ્યક્તિએ તેમણે આપેલી રસીદમાં દરેક ચોપડા, હિસાબ, રજિસ્ટર અથવા દસ્તાવેજ પર આવા અધિકારીઓની સહી અને સીલ કેટલી જગ્યાએ લગાવવામાં આવી છે તેનો ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર રહેશે....."

વેચાણવેરા વિભાગના અધિકારીઓએ પ્રતિવાદીઓને અનેક પ્રસંગોએ હાજર રહેવા કહ્યું હતું જેથી તેઓ તેની સામગ્રીની ચકાસણી કરી શકે. પ્રતિવાદીઓ તરફથી સહકાર મળતો ન હતો જેના પરિણામે દસ્તાવેજો તે હેઠળ નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર પરત કરવામાં આવ્યા ન હતા.

પ્રતિવાદીઓ દ્વારા અહીં એક રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં પ્રતિવાદીઓને જમ કરેલા પુસ્તકો, ખાતાઓ, દસ્તાવેજો, કોમ્પ્યુટર ડિસ્કને ઉપરોક્ત જોગવાઈના સંદર્ભમાં પરત કરવા માટે નિર્દેશ આપતી રિટ જારી કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી હતી. શાબ્દિક અર્થઘટનના સિદ્ધાંતને લાગુ કરીને અને અગાઉના ઉદાહરણને અનુસરીને, ઉચ્ચ અદાલતે માત્ર જેમ વિનંતી કરવામાં આવી હતી તેમ જ આદેશ જારી કર્યો ન હતો, પરંતુ રૂ.૨,૫૦૦/- દરેક કિસ્સામાં ખર્ચ પણ લાધો હતો. તેવો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે પુસ્તકો, ખાતાઓ વગેરેને તેમના ખિસ્સામાંથી વ્યક્તિગત રીતે રોકવા માટે જવાબદાર અધિકારીઓ દ્વારા ખર્ચ ચૂકવવામાં આવશે અને તે રાજ્યના ખજાનાને બોજ નહીં બને.

પંજાબ રાજ્ય વતી હાજર રહેલા એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ શ્રી સરૂપ સિંહની દલીલ એ છે કે કાયદાની કલમ ૧૪ નિર્દેશાત્મક પ્રકૃતિની છે અને ફરજિયાત નથી.

બીજી તરફ પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી વિકાસ મહાજને હાઈકોર્ટના ચુકાદાને ટેકો આપ્યો હતો.

હરીફ દલીલો તરફ વળતાં પહેલાં, અમે શરૂઆતમાં નોટિસ આપી શકીએ છીએ કે હાઈકોર્ટના નિર્દેશોને અનુસરીને અથવા તેને આગળ વધારવા માટે, અપીલકર્તાઓએ તેની નકલ રાખવા પર હાર્ડ ડિસ્ક પરત કરી છે. પ્રતિવાદીઓએ તેમના જવાબી સોગંદનામામાં જણાવ્યું હતું કે:

"અહીં એ ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ કે ડીલર હંમેશા વિભાગ સાથે સહકાર આપવા તૈયાર હતો અને આકારણીની સૂચનાઓ અથવા લેવામાં આવેલી કાર્યવાહીનું પાલન ન કરવાનું એકમાત્ર કારણ એ હતું કે બુક પરત ન થવાના કારણે કોઈ નિવેદન આપવું અથવા જમ કરાચેલા દસ્તાવેજોમાં એન્ટ્રીઓની ચકાસણી કરવી શક્ય કે વ્યવહારુ ન હતું."

જમ કરેલા દસ્તાવેજો પરત કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં, જવાબ આપનાર પ્રતિવાદીને કોઈ વાંધો નથી, ભલે હવે તેમના પ્રતિનિધિની હાજરીમાં વિભાગીય અધિકારીઓ પરત કરેલા દસ્તાવેજોની કોઈપણ નકલ મેળવવા માંગતા હોય. પરંતુ આ નકલ પ્રતિનિધિ તેમજ પ્રતિવાદીઓ દ્વારા કાઉન્ટર સહી કરેલી હોવી જોઈએ.

આ કાયદો વર્ષ ૧૯૪૮માં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. તે સમયે ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજીનો વિકાસ થયો ન હતો તે અજ્ઞાત હતું. ભારતનું બંધારણ એક જીવંત અંગ છે. વિવિધ સામાજિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેનું

અલગ રીતે અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું. [જુઓ લિવરપૂલ અને લંડન એસ.પી. એન્ડ આઈ એસોસિએશન લિ. વિરુદ્ધ એમ.વી. સી સક્સેસ અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૯ એસસીસી ૫૧૨, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ નવીન જિંદાલ અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૨ એસસીસી ૫૧૦, જોન વલ્લમાતોમ એન્ડ અનધર વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૧, અને કપિલા હિંગોરાની વિ. બિહાર રાજ્ય, (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૧] કેટલાક કાયદાઓના સંદર્ભમાં સમાન સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે.

કોર્ટ દ્વારા સર્જનાત્મક અર્થઘટનનો આશરો લેવામાં આવ્યો હતો જેથી એક તરફ સદીઓ જૂના અને કડક કાયદાઓ અને બીજી તરફ અદ્યતન ટેકનોલોજી વચ્ચે સંતુલન પ્રાપ્ત કરી શકાય. ન્યાયતંત્ર હંમેશા ટેકનોલોજીના વિકાસના સંદર્ભમાં બદલાતી પરિસ્થિતિની જરૂરિયાતનો પ્રતિસાદ આપે છે. જ્યારે સંસદે વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં વિકાસને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદામાં સુધારો કરવાની જરૂરિયાતને પ્રતિભાવ આપ્યો નથી ત્યારે તે સંતુલન હાંસલ કરવા માટે તેના પોતાના વ્યાખ્યાત્મક સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરે છે.

ઇન્ટરનેટ અને અન્ય માહિતી તકનીકો તેમની સાથે એવા મુદ્દાઓ લાવ્યા જે કાયદા દ્વારા અનુમાનિત ન હતા, ઉદાહરણ તરીકે, વૈધાનિક જવાબદારીઓ નક્કી કરવામાં સમસ્યાઓ. જે અધિકારીઓ પાસે કોઈ વૈજ્ઞાનિક નિપુણતા ન હોય

અથવા નવી પરિસ્થિતિનો સામનો કરવા માટે પૂરતી સમજ ન હોય તેવા અધિકારીઓ દ્વારા સામનો કરવામા આવતી મુશ્કેલીઓની પણ તેણે આગાહી કરી ન હતી. આપણી વિધાનસભા દ્વારા અણધાર્યા વિવિધ પ્રકારના ગુનાઓ તરફ દોરી જતા વિવિધ નવા વિકાસ તાત્કાલિક ધ્યાન પર આવે છે. ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એક્ટ, ૨૦૦૦ માં વિવિધ પ્રકારના સાયબર ગુનાઓ અને તેના માટે સજાઓનો સમાવેશ કરવા માટે સુધારો કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, ઉપરોક્ત કાયદાને લાગુ કરનારા અધિકારીઓ દ્વારા સામનો કરવામા આવતી તમામ સમસ્યાઓનો સામનો કરતું નથી.

આપણે આ સંબંધમાં કેટલાક તાજેતરના સુધારા જોઈ શકીએ છીએ. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૬૪ ડિજિટલ સહીઓના સમાવેશ સાથે સંબંધિત છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૯, ૧૬૭, ૧૭૨, ૧૯૨ અને ૪૬૩માં ઇલેક્ટ્રોનિક્સ દસ્તાવેજોને 'દસ્તાવેજો' ની વ્યાખ્યામાં સામેલ કરવા માટે સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. મીડિયા, કાગળ, ઓપ્ટિકલ અથવા ચુંબકીય સ્વરૂપમાં કમ્પ્યુટર આઉટપુટની સ્વીકાર્યતાનો સમાવેશ કરવા માટે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬૩ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. કલમ ૭૩એ ડિજિટલ સહીઓની ચકાસણી માટેની પ્રક્રિયાઓ સૂચવે છે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮૫એ અને ૮૫બી ઇલેક્ટ્રોનિક કરાર, ઇલેક્ટ્રોનિક રેકૉર્ડ, ડિજિટલ હસ્તાક્ષર પ્રમાણપત્રો અને ઇલેક્ટ્રોનિક સંદેશાઓના સંદર્ભમાં ધારણા ઉભી કરે છે.

અધિનિયમની કલમ ૧૪માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, અમારા મતે, સમસ્યાને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને ઉકેલવી જોઈએ કે પ્રક્રિયાગત કાયદાઓને બંધારણની જેમ ચાલુ કાયદાઓ તરીકે સમજવા જોઈએ અને આમ, સંજોગો અનુસાર સર્જનાત્મક અર્થઘટનની મંજૂરી છે. વિજ્ઞાનના વિકાસને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતે વાદી અને અદાલત વચ્ચે મધ્યસ્થી તરીકે પડકારોનો સામનો કરવો પડે છે અને તેનો સામનો કરવો પડે છે.

એસ.આઈ.એલ, ઇમ્પોર્ટ, યુ.એસ.એ વિ. એકિઝમ એઈડ્સ સિલ્ક એક્સપોર્ટર્સ, બેંગ્લોર, [(૧૯૯૯) ૪ એસ.સી.સી ૫૬૭] માં નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ના સંદર્ભમાં નોટિસનો અર્થ ફેક્સ દ્વારા નોટિસનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ડૉ. પ્રફુલ્લ બી. દેસાઈ [(૨૦૦૩) ૪ એસસીસી ૬૦૧] માં, આ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે વિડિયો કોન્ફરન્સિંગ દ્વારા પુરાવાઓનું રેકોર્ડિંગ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૨૭૩ ની દ્રષ્ટિએ સ્વીકાર્ય છે; એમ કહીને:

"આ અદાલતે સંખ્યાબંધ નિર્ણયોમાં ફ્રાન્સિસ બેનિઓન દ્વારા પ્રતિપાદિત બાંધકામને સુધારવાના સિદ્ધાંતને મંજૂરી આપી છે. આ સિદ્ધાંતો સી.આઇ.ટી વિરુદ્ધ પોદાર સિમેન્ટ (પી) લિમિટેડના કેસમાં મંજૂરી સાથે ટાંકવામાં આવ્યા હતા. રાજ્ય વિરુદ્ધ એસ.જે. ચૌધરીના કેસમાં પણ તેમને મંજૂરી સાથે ટાંકવામાં આવ્યા હતા. આ કેસમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે પુરાવા અધિનિયમ એક ચાલુ કાયદો હતો અને તે અધિનિયમની કલમ ૪૫ માં "હસ્તાક્ષર" શબ્દનો અર્થ "ટાઇપરાઇટિંગ" નો સમાવેશ થાય છે. આ સિદ્ધાંતો એસ.આઇ.એલ. આચાત, યુ.એસ.એ વિ. એકિઝમ એઇઝ્સ સિલ્ક એક્સપોર્ટર્સ ટના કિસ્સામાં પણ લાગુ કરવામાં આવ્યા હતા. આ કિસ્સામાં નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮માં "લેખિત નોટિસ" શબ્દોનો અર્થ ફેક્સ દ્વારા નોટિસ સામેલ કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. આ જ સિદ્ધાંત પર અદાલતોએ સમયાંતરે વિવિધ શરતો અને શબ્દસમૂહનું અર્થઘટન કર્યું છે. માત્ર થોડા ઉદાહરણો લેવા માટે: "સ્ટેજ કેરેજ" માં "ઇલેક્ટ્રિક ટ્રામકાર" નો સમાવેશ થાય છે; "સ્ટીમ ટ્રાઇસિકલ" માં "લોકોમોટિવ" નો સમાવેશ થાય છે; "ટેલિગ્રાફ" માં "ટેલિફોન" નો સમાવેશ થાય છે; "બેંકરના પુસ્તકો" માં "માઇક્રોફિલ્મ" નો સમાવેશ થાય છે; "નોંધ લેવી" માં "ટેપ રેકોર્ડરનો ઉપયોગ" નો સમાવેશ થાય છે; "દસ્તાવેજો" માં "કમ્પ્યુટર ડેટાબેઝ" નો સમાવેશ થાય છે. "

પંજાબ રાજ્યના વેચાણવેરા વિભાગના અધિકારીઓને કાયદાની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવામાં ઘણી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડ્યો હશે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે અધિકારીઓને તપાસ કર્યા પછી અથવા જમીના ૬૦ દિવસની અંદર જરૂરી ગણાતા નકલો અથવા અંશો લીધા પછી ડીલરને બધા દસ્તાવેજો પરત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તાત્કાલિક કિસ્સામાં પણ, ઉપરોક્ત હેતુ માટે, હાર્ડ ડિસ્કમાંથી માત્ર એક નકલ બનાવવાની જરૂર નહોતી, તેની ચકાસણી પણ જરૂરી હતી. પ્રતિવાદીઓને વિભાગના અધિકારીઓ દ્વારા કહેવામાં આવ્યું હતું કે તેઓએ આવીને સામગ્રીની ચકાસણી કરવી જોઈએ પરંતુ તેઓએ તેમ કર્યું નહીં. કાયદાની કલમ ૧૪ ની પેટા-કલમ (૩) માં જોડાયેલ જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રતિવાદીઓનો સક્રિય સહયોગ જરૂરી હતો કારણ કે તેની શરતોમાં અધિકારીને ફક્ત એક અથવા વધુ સ્થળોએ પોતાની સહી અને સત્તાવાર સીલ લગાવવાનો અધિકાર નહોતો, પરંતુ વેપારીએ તેની રસીદ પણ આપવાની હતી.

હાર્ડ ડિસ્કના કિસ્સામાં, ઉપરોક્ત જોગવાઈનું શાબ્દિક પાલન અશક્ય હતું. તેથી, વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિનો આશરો લેવો જરૂરી હતો.

એ વાત સાચી હોઈ શકે છે કે પ્રતિવાદીઓના સહકારના અભાવે પણ વેચાણવેરા વિભાગના અધિકારીઓને ઉપરોક્ત હાર્ડ ડિસ્કની નકલો બનાવવા

અથવા હાર્ડ કોપી મેળવવા અને તેના પર ભૌતિક સ્વરૂપમાં તેમની સહીઓ અથવા સત્તાવાર સીલ લગાવવા અને પ્રતિવાદીઓને તેની નકલ આપવાથી કોઈ રોકી શક્યું ન હતું. જો કે, હાઈકોર્ટ એ નોંધવામાં નિષ્ફળ ગઈ કે પ્રથમ વખત સમસ્યા ઊભી થઈ હોવાથી, વેચાણવેરા વિભાગના અધિકારીઓ અગાઉ અથવા અન્યથા અહીં સૂચવ્યા મુજબ તેમની પોતાની પ્રક્રિયા ઘડવામાં અથવા નિર્ધારિત કરવામાં સક્ષમ ન હોઈ શકે.

ઉપરોક્ત કારણોસર, જોકે અમારો મત છે કે કાયદાની કલમ ૧૪ ની પેટા-કલમ (૩) ની કલમ (બી) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈમાં નિર્ધારિત શરતોનું પાલન કરવું ફરજિયાત છે, સત્તાવાળાઓ હાર્ડ ડિસ્ક જપ્ત કરવાના સંદર્ભમાં ઉપરોક્ત પ્રક્રિયાનો આશરો લઈ શકે છે.

અમે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વિચારીએ છીએ કે કાનૂની સ્થિતિ સમજાવવી જરૂરી છે જેથી હાર્ડ ડિસ્કની જપ્તીને કારણે ઊભી થતી ગૂંચવણો ભવિષ્યમાં ટાળી શકાય. હાર્ડ ડિસ્ક, જોકે, પહેલેથી જ પરત કરવામાં આવી છે. પ્રતિવાદીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઓફર પહેલાં અમે અહીં નોંધ્યું છે અને તેથી, અધિકારીઓ હવે પ્રતિવાદીઓ-કંપનીના પ્રતિનિધિને કાઉન્ટર-એફિડેવિટમાં તેમના બાંયધરીપત્રના સંદર્ભમાં, હાર્ડ કોપીની રસીદ અથવા અન્યથા ઉપલબ્ધ કરાવવા અને તેમના સહીઓ મેળવવા માટે કહી શકે છે.

જો કે, અમે વિવાદિત ચુકાદાના તે ભાગને રદ કરીએ છીએ જેમાં અને જ્યાં અધિકારીઓ પર વ્યક્તિગત ખર્ચ લાદવામાં આવ્યો છે. અપીલને ઉપરોક્ત હદ સુધી અને ઉપરોક્ત અવલોકનો અને નિર્દેશો સાથે મંજૂરી આપવામાં આવે છે. પક્ષો તેમના પોતાના ખર્ચો ચૂકવશે અને ભોગવશે.

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.